THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
The Only Daily Jewish Newspaper In The Province of Ontario
251—253 Queen Street West Telephone Adelaide 3967-4517
Subscription Rates $6 PER YEAR, $3.50 SIX MONTHS
Single Copy — 3 cents
PUBLISHED BY
CANADIAN JEWISH PUBLISHING CO., LTD.
N. Winberg, Pres. & Gen. Mgr.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O, Toronto Ont
January 22nd 1912

דר. מ. וו. עליאט

אמעריקע טרייערט היינטיגע זאך אויפ'ן טויט פון איינעם פון איהרע פארנעמסטע בילדונגס־טוערס, דר. משארלז וו. עליאט, פרעזידענט עמעריטוס פונ'ם האַרוואַרד אוניווערזיטעט, וועלכער איז געשטאָרבען אין לויטער פון 92 יאהר.

די אמעריקאנער פארשטעהט זיך ווידמעט איהם פיעל פלאין, און אויף פארשיעדענע אופנים ווערט דערצעהלט זיין לעבענס־געשיכטע, א זאך, וואָס איז סער האט זיכער פארדיענט, און פון די אלע אינצידענטען, פון זיין גאנצער עפענטליכער ארבייט, וועלכע איז געווענען העכסט ליבעראל, האט פאר אונז אידען א באזונדערען אינטערעס א פאסירונג פון דער נאָענטער פארגאנגענהייט, און אין א צייט ווען אמעריקע ווערט אלץ מעהר דורכגעדרונגען מיט'ן גייסט פון הונדערט פראצענטיגע נאָרדיקע, פארדיענט עס באזונדערס עס זאָל דערמאָנט ווערען.

עס איז געווען אין חודש דעצעמבער 1924, ווען דר. עליאט האט גערעדט פאר דער „האַרוואַרד זייאניסט סאסייטי", און ער האט אין גאנצער רעדע באריהרט דאָס וואָס פיעלע אידען אין אמעריקע זוכען זיך צו אסימילירען, ערקלערענדיג, אז אמעריקע דארף ניט קיין אסימילאציע, און פארקערט, אמעריקע דארף האבען די פארשיעדענע ראסען, און אז אלע ראסען זאָלען וואוינען הארמאָניש זייט ביי זייט, יעדער איינער בייטראגענדיג זיין טייל.

אין א צייט פון הונדערט פראצענטיגען אמעריקאניזם, ווען דער אימיגראנט ווערט פארפאלגט פאר ניט ווילען זיך אסימילירען, מוג עס דערמאָנט ווערען.

חשבון הנפש

די טעג, וועלכע זיינען באשטימט ביים אידישען פאָלק אלס ימים־טובים און הייליגע טעג — זיי זיינען די רוהיגע־טאפען אינ'ם לעבען פונ'ם אידען.

שטערמיש פליסט דאָס לעבען און מיט זיין שטראם שלעפט עס מיט דעם מענשען, שיקט איהם אונטער, הויבט איהם ווידער אויף, און לענט איהם ארויף די שווערסטע משאות צו טראגען.

טרוד איז דער מענש אין דער וואָכעדיגער ארבייט זיין גאנץ לעבען, ניט האבענדיג ווען ס'ניט איז ווייל צייט אָפּצוגעבען זיך דין וחשבון, ערפילענדיג זיינע נייטיגע לעבענס־באדערפענישען ווערט ער מיד א טראכט צו געבען איבער זיין לעבענס־ווענ, איבער דעם וואָס ער האט אייפגעטאָן און וואוהין דער לעבענס־אימפעט טרייבט איהם ווייטער.

דאָס יודענטום האָט איינגעגרייטט דעם הארזיגען לעבענס־אימפעט, און האָט געשאפען פאר'ן מענשען עטאפען אין דער פארם פון ימים־טובים און הייליגע טעג. אט דאָ בלייב שטעהן, מענש! רוה דיך אויס, באפרי דיין מוח פון זיינע אלטעגליכע אינטערעסען, וואַרף א בליק אויף דעם וועג, וואָס דו האסט דורכגעמאכט ביז איצט און גיב זיך אָפּ חשבון.

און פיעל זיינען די חשבונות וואָס וואַרטען, אז מען זאָל זיי אונ־טערציהען. פיעל זיינען די באלאנסען וואָס וואַרטען אויף זייער אונ־טערשטער שורה. און איב דער מענש פארמאָגט א מוח וואָס דענקט און א האַרץ וואָס פיהלט — האלט ער חשבון פאר זיין אייגענעם געוויסען און אפילו פאר זיין נאָהענטסטען, א מענש זיינעם א גלייכען.

אבער עס זיינען נאָך דאָ חשבונות וואָס ווערען פארגעסען, וואָס מען קוקט זיך אויף זיי גאָרניט אום — דאָס זיינען ניט חשבונות בין אדם למקום אדער בין אדם לחברו — דאָס זיינען חשבונות וואָס זיינען כולל ביידע צוזאמען — די חשבונות בין אדם לעמו — צווישען מענש און זיין פאָלק.

און עס קומען אן די ימים נוראים, די טעג פון חשבון הנפש. און ערהאבענע הייליגקייט שוועבט איבער די קינדער פונ'ם אייסערוועהלטען פאָלק און הילט זיי איין אין א הייליגע שטימונג. אין א שטימונג פון אינערליכער קדושה און דערהיבענער פרוכט. און ווען זי באריהרט די טיעפעניש־ען פון דער נשמה אזוי גיבען א ציטער די סטרונגעס פונ'ם הארצען, און די נשמה דערהויבט זיך פון איהר באהעלטעניש אלץ העכער און העכער, צום הויכען און שעהנעם, צום לויטערען און רייניגעם, צו דעם ערהאבענעם איבער אלץ.

און דער מענש האלט חשבון פאר זיין פאָלק: א קינד בין איך פון אן אור־אלט פאָלק וואָס איז געפארוכט געוואָרען מיט כל־ערליי שווערע פראבען, וואָס האט געשאפען א שעהנע ערהאבענע קולטור, א פאָלק וואָס איז דער געוויסען פון דער מענשהייט, וואָס איז רייך מיט גייסטיגע אוצרות, געבענשט מיט אויסערגעוועהנליכע עפעהיגקייטען און זעלבשטען קרעפטען — און טראָצדעם איז עס די שווואכסטע צווישען די אומות, דאָס גע'רופ'סטע צווישען די פעלקער, וואָס הערט זיך ניט אויף צו צאפלען פון יסורים. — און וואָס האָב איך געטאָן פאר דער הילף און פאר דער פארבעסערונג פון דעם גורל פון מיין געפלאגטע פאָלק?

א חרב פאָלק געהט אויפבויען א חרב לאנד. אין צוקונגען פון שמערץ בויט עס. מיט זיינע לעצטע כוחות מאכט דאָס פאָלק זיינע גרעס־טע אנשטרענגונגען ווידערצובאלעבען זיין לאנד, ניט שוינענדיג זיינע קינדער, וועלכע ער איז מקריב אויפ'ן מזבח פונ'ם אויפבוי. מיט טרעהרען זייעט ער אויף דעם שטיינערנעם באדען און די ערגסטע ומפען פארוואנ־דעלט עס אין בליהענדע גערטענער — און איך? איך שטעה פון דערווייט־מענס. גיב זיך אפילו ניט קיין ריהר און גיב ניט א קלאפ א פינגער און א פינגער.

און זיי, די קינדער, אט די יונגע פייגעלאך, וועלכע האבען זיך נאָך קיין מאָל ניט איינגעשפאנט אין דעם יאָך פונ'ם לעבען — זיי האבען זיך פרייוויליג ארויפגעלעגט דעם עולם פון דער איופלעבונג פון זייער פאָלק און זייער לאנד. אָפּפערענדיג פאר איהר די זאפט פון זייער יוגענד, פון איהרטזעגען האבען זיי זיך אפגעזאָגט פון אלע זייערע לעבענס־פארגע־ניגונגען און האבען געשטעלט די צוקונפט פון זייער פאָלק העכער פאר זייער פערזענליכער צוקונפט. זיי מיידען ניט קיין שום געפאהר און שטעלען זיך אוועק אויף יעדען סכנת נפשות'דיגען פלאץ. פארשוואונדען איז דער פחד און די מורא פון זייער הארץ. די האָפענונג פון זייער פאָלק שטארקט זיי, ניט זיי כוח און געדולד און א גרענעץ און א סוף. — און איך? איך לויף נאָך דער תאוה פון געלט. איך בין א געפאנגענער, איך בין איינגעשלאסען אין דעם קרייז פון די קליינליכע זעלבסט־אינטערעסען.

א לאנד ווערט געבויט. עס וועבט זיך א לעבען פון א ניי־געבוירענע פאָלק, יעדען טאָג זעהט מען ממש מעשי־בראשית.

און דער מענש ווארפט א בליק צוריק אויף זיין לעבענס־וועג: אויסגערעכענט זיינען מיינע לעבענס־באדערפענישען פונ'ם אנהויב ביז צום סוף פון יאהר. מיינע אלע כחות גיב איך אָפּ אויף צו דערהאלטען בכבוד'דיג זיך און מיינע בני־בית. איך האנדעל און וואנדעל, איך וועג אין מעסט און זוך אלערליי תחבולות צו באקומען מיין לעבענס־אונטערהאלט.

דאָס לאנד פון די אבות איז פארלאָזען און פארוויסט, געפאנגען אין פרעמדע הענט. עס איז געקומען דער מאָמענט פון דער גאולה און עס איז שוין א סך געשריבען געוואָר שפאניען אלץ פועל'ן) און פרעג איהם: „זאָגט מיר סעניאר, שוין לאנג שטעהט דאָס דאזיגע געפענגעניש?"

דאָס הויז איז אומגעבויט געוואָרען אויף א געפענגעניש מיט אן ערך 50 יאָהר צוריק, ענטפערט מיר דער אלטיטשקער,

— וואָס הייסט דאָס אומגעבויט — ווער איך נאָך מעהר נייגעריג — און פריהער וואָס איז דאָ געווען?

דער אלטער גיט א שווערען זיפץ. א טרעהר איז געפאלען אויף זיין לאנגער אידישליכער נאָז . . .

אויף דער פראגע האָט דער אלטער ניט געגעבען קיין תשובה. איך הייס איהם אָנגיסען נאָך צוויי „ווערמוטס" און איך פרעג ווייטער:

— פארוואָס זיפצט איהר, פעטערשי אזוי? צו איז אייך שווער צו ענטפע־רען אויף דער פראגע?

— דאָ איז מיט עטליכע הונדערט יאהר צוריק — האָט זיך דער אלטער דאָך ענטשלאָסען צו ענטפערען — נע־ווען א טעמפעל פאר „בודיאם" (אידען).

א ציטער האָט מיר ארומגעכאפּט אי־בערן גאנצען קערפּער.

ווייטער פרעגען האָב איך ניט גע־קאָנט, ווייל די טישלאך זיינען געוואָרען באזעצט מיט נעסט און דער אלטער האָט געמוזט אוועקגעהן באדיענען.

אויפ'ן אנדערען טאָג, באלד אין דער פריה בין איך ווידער געווען דער נאסט פון געהייליגטע אנארכיע.

— זאָגט נאָר זיידעשי, האָב איך זיך געווענדעט צו איהם, שוין זיצענדיג אין זיין שטוב — אייער געכטיגער זיפצען און די טרעהר, וואָס איז געפאלען פון אייר ווענען איך האָב דעם אלטען בארוהיגט האָב איך איהם געפרעגט: אויב ער שטרעבט אזוי שטארק צוריק צו ווערען א איד, פארוואָס טוט ער דאָס נישט?

דערויף האָט ער מיר געענטפערט, אז ווען ער זאָל דאָס טאָן, וואָלט ער און זיינע קינדער דערהרגעט געוואָרען. זיינע זיהן זיינען אויף אָנגעזעהענע נלח'ישע אמטען. איינער איז ביים פוריסט אין רוים און דער אנדערער זאָל איצט ווערען ארציביסקופ אין א שפאנישער שטאדט. (די שטאדט וויל איך ניט אָנרופען מיט'ן נאָמען, מחמת איך האָב דעם אלטען עהרענוואָרטליך צוגעזאָגט).

— שטעלט אייך פאָר, צו וואָס פאר אן אויפטרייסלונג עס וואָלט געקומען אין דער משפחה ווען מען ווייסט אז מיר זע־נען צוריק געוואָרען אידען.

ביים געזעגענען זיך האָט מיך דער אור־זאטוויליק געבעטען צו ברענגען איהם פסח א כשר'ע מצה. . .

אָט אזעלכע אידען ווי דער אלטער פון „אידען בארג" זיינען אין שפאניען פאראן א סך. באזונדערס זיינען זיי פאר־ראן אין די שטעדט זאראגאסא, פאלמא דע מאלארקא, סעווילא און אנדערע. דאָרט האָבען פריהער געוואוינט א סך אידען.

בכלל איז די גאנצע שפאנישע ראסע זייערע מאניערען און באנעהמונגען זעהן אויס צו זיין אידיש. אפילו דער שפאַ־נישער סוהר האָט א סך געזירשנט פון איר. . . נישט בחנם האָט בלאסקא אי־באנען געזאָגט, אז אין שפאניען זענען פאראן מעהר אידען ווי איבעראל, און אז אין יעדען פרעטער שפאניער פליסט אי־דיש בלוט.

אויפ'ן אידישען בית עולם

עס קומט אריין צו מיר א איד. ער שטעלט זיך פאָר אלס סעקרעטאר פון דער אידישער געמיינדע און ערקלערהט מיר, אז היות ווי מען נעהט היינט שטע־לען א מצבה דעם גרינדער פון דער גע־מיינדע, זאָל איך ארויסקומען אויף'ן בית עולם. מחמת מיר וויל, עס זאָלען אנוועזענד זיין עפליכע אידען.

צו דער אָפּנעערדטער צייט קום איך ארויס. דאָרט טרעף איך נאָך אידען פון פארשיעדענע לענדער. איך פרעג זיך וואו איז דער בית עולם? מען ווייזט מיר אויף א בארג, אויף וועלכען עס גע־פינט זיך א גרויסע וואנט. אין דער דאָ־זיגער וואנט זיינען אויסגעגראבען הייליגן פון אן ערך צוויי מעטער טיעף. דער מת ווערט אריינגעלייגט אין הייל און דאן ווערט עס מיט דער מצבה צוגעמויערט.

איך נעהם לייענען די מצבות. ווענ'ג אידען ליגען עפעס אויפ'ן דאָזיגען „אידי־שען" בית עולם. איך זעה מצבות מיט צלמים פון געשטארבענע קאטאליקען. מצבות אָהן צלמים פון פראטעסטאנטען. דאָ אז דאָרט צווישען די מצבות מיט די צלמים שרייען ארויס קליינע געמויערטע רעקלאָך מיט אידישע אותיות. איך פרעג זיך, צו דאָס איז דער אמת'ער אידישער בית עולם? מען ענטפערט מיר, אז דאָס איז דער נייער, דען דער אלטער בית עולמין געפינט זיך ביים קירכע פלאץ.

א קרוב פון פארשטארבענעם זאָגט קדיש. די היטער פון בית עולם ווייסען אפנים ניט, ווי זיך נוהג צו זיין און נעה־מען אלע אראָפּ א היטעלן . . .

פון בית עולם בין איך גלייך צוגע־פאָהרען צום קירכע פלאץ. כדי צו זעהן דעם אלטען בית עולם. איך קום אויף'ן רערמאָהנטען פלאץ. זוך אין אלע עקען. אנשטאט א אידישען בית עולם, זעה איך באלעבטע אידישע נאסען מיט גרויסע גע־שעפטען. איך נעה צו דער קירכע און קוק אויף דעם זעהר אלטען בנין. פלוצלינג איך ווער טויט בלאס. אויף דעם מויער באמערק איך אידישע אותיות. איך קוק זיך נאָך געגוייער צו. — צייכענס פון אי־דישע מצבות.

איצט האָב איך ערשט פארשטאנען די באדייטונג פון דעם אָנגעוויזענעם אור־רעם וואו עס געפינט זיך דער אלטער אידישער בית עולם מוז מען פרעגען די אינקווייזיטאָרען, וועלכע האָבען די מצבות נעשענדעט, פארווענדענדיג די דאָזיגע הייליגע אנדענקונגס שטיינער צו זייערע צוועקען . . .

איך געה אריין אין דער קירכע. אפשר וועל איך נאָך זעהען עפעס פון אמאָליגען רויב מן מאָרד. איך פרעג דעם וועבטער, ער וויל מיר אָבער נאָר ניט זאָגען. ערשט ווען איך דריק איהם אריין א פעסטע אויף א "ווערמוט" ניט ער מיר צו פאר־שטעהן, אז אין לעצטען קליינעם שטיבע־לע ליגען עפעס ביבער, וואָס אלע פרעמ־דע ווילען זיי זעהן. דעם שליסעל צו דער שטוב האָט אָבער די פארוואלטערין, א הייליגע שוועסטער.

צו דער "הייליגער שוועסטער" האָב איך אָבער ניט געעפנט צוקומען, ווייל אין הויז, וואו זי וואוינט, טאר קיין מאן ניט אריינגעהן. א פרישע פעסטע האָט גע־קאָסט, אז דער וועבטער זאָל ארויפשי־קען א פרוי מיט מיין ווייזס־קארטע.

די פרומע שוועסטער איז געווען אזוי העפליך און אראפּנעשיקט דעם שליסעל.

איך בין אין קליינעם שטיבעלע פון ערע אלטע אויגען, האָבען ביי מיר דער־ווענקט דעם געדאנק, אז איהר געהערט אויך צו די "בודיאם" (אידען) שרעקט זיך ניט, האָט ניט קיין מורא צו זאָגען, דען איך אליין בין אויך א איד.

נאָך א ווייל איבערקלעהרען זיך, ענטפערט מיר דער אלטער מיט אן אומ־זיכערער שטימע:

—"יא עסטאי קאטאליקי" (איך בין א קאטאליק), און ארויפלייגענדיג זיין האַנט אויף מיין פלייצע, פרעגט ער מיך האלב מיט פרייד, האלב מיט שרעק:

— אז איהר זענט א איד, טא ווייזט מיר אז איהר טראגט ציצית.

זעהענדיג אז איך בין שוין אויף א וועג און וועלענדיג געוויזען מעהר צו־טרוי ביים אלטען, האָב איך איהם פאר־זיכערט, אז די ציצית האָב איך אין דער־היים. ביי א צווייטער געלעגענהייט וועל איך איהם די ציצית ווייזען.

דער אלטער קאטאליק האָט אָנגעהויב־בען שטיל וויינען, און מיט א ציטערדי־גער שטימע דערצעהלט:

— מיין זיידע האָט פאר מיר אכאָל ענטפלעקט, אז מיר שטאמען פון אידען. ער האָט געהאט געפונען א ספר, אין וועלכען זיין עלטער זיידע האָט געהאט אויפגעשריבען די נעמען אין די געבורטס־טעג פון זיינע אלע קינדער. דער דאָזיגער עלטער־זיידע האָט געהייסען באימע (חיים).

פלוצלינג האָט זיך דער אלטיטשקער צוגעוויינט און אויסגעשריען:

— איך וואָלט אזוי גערן געוואָלט צווייריקעערהען זיך צום פאָלק, צו וועלכען מיינע אבות האָבען געהערט!

אלע אידען, ציוניסטען אדער געגנער פון ציוניסטען, דארפען בויען פאלעס־טינא, זאגט שולמאן

(סצענקעס און באגעגענישען פון מיין רייזע איבער שפאניען).

פון א. ראוויטש

עס איז שוין א סך געשריבען געוואָר שפאניען אלץ פועל'ן) און פרעג איהם: „זאָגט מיר סעניאר, שוין לאנג שטעהט דאָס דאזיגע געפענגעניש?"

דאָס הויז איז אומגעבויט געוואָרען אויף א געפענגעניש מיט אן ערך 50 יאָהר צוריק, ענטפערט מיר דער אלטיטשקער,

— וואָס הייסט דאָס אומגעבויט — ווער איך נאָך מעהר נייגעריג — און פריהער וואָס איז דאָ געווען?

דער אלטער גיט א שווערען זיפץ. א טרעהר איז געפאלען אויף זיין לאנגער אידישליכער נאָז . . .

אויף דער פראגע האָט דער אלטער ניט געגעבען קיין תשובה. איך הייס איהם אָנגיסען נאָך צוויי "ווערמוטס" און איך פרעג ווייטער:

— פארוואָס זיפצט איהר, פעטערשי אזוי? צו איז אייך שווער צו ענטפע־רען אויף דער פראגע?

— דאָ איז מיט עטליכע הונדערט יאהר צוריק — האָט זיך דער אלטער "אנארכיסטען נעסט", און טאקע צוליעב דעם דאָזיגען "אנארכיסטען נעסט", וואָס האָט "באדראָהט" די עזקיסטענע פון דער שפאנישער מאָנארכיע, האָט פרימא דע דיווערא פארגאנדערגעטריבען דעם פארלאָמענע און זיך דערקלערהט אלס דיקטאטאר.

דער "אנארכיסטען נעסט" בארעל־לאנא איז מיט אייניגע הונדערט יאָהר צוריק געווען טאקע דער הויפּט־זיץ פון דער קלעריקאלער אנארכיע. די אינקווי־זיציע האָט דאָ שרעקליך געבושעוועט. טויזענטער אידען זיינען פארברענט גע־וואָרען אויפ'ן שייטער הויפען. טויזענ־טער אידישע פאמיליעס האָט מען גע־צוואונגען איבערצוגעהן צום מאָהאמע־ציזם. ביז דעם היינטיגען טאָג, זיינען נאָך פארבליבען סמנים פון דער דאָמאָלס־דיגער שרעקליכער צייט. און נעהם מען כאפען א קוק אויף דער איבערבליבענץ פון דעם קלעריקאלען באַרבאַרזיזם, נעהמט יעדען אָן, ניט בלויז א איד, נאָר יעדען ציוויליזירטען אנשטענדיגען מענשען, א שרעק און פאראכטונג צום קלעריקאלען באַרבאַרזיזם.

דער אידען־בארג

אזוי הייסט נאָך היינט דער ריעזי־נער בארג, וואָס ליגט ווי א מעכטיגע מעסטונג ארום דער שטאדט באַרצעלאָנא. דער דאָזיגער בארג האָט אמאָל געדיענט די אידען צו באהאלטען זיך פאר די מער־דערישע תלונים. אידען האָבען זיך דאָרטען געבויט גאנצע שוצען־גראָבענס, אז מען וואנדערט אויפ'ן דאָזיגען בארג, געפינט מען נאָך צייכענס פון אמאָליגע אידישע וואוינונגען. היינט זיינען אויף די חורבות פון אידישע לעבענס אויפגע־בויט געוואָרען פארגעניגענס־לאָקאלען און קאפעס. ווען די נלחים און אינקווי־זיטארען זיינען געוואויר געוואָרען, אז אויף דעם בארג ליגען באהאלטען אידען האָבען זיי ארויפגעשיקט זייערע חיל און וואו מען האָט נאָר ענטדעקט א באהעל־טעניש פון מענשען, וועלכע האָבען דאָס אומגליק געהאט ניט צו געהערען צום פאָטאליציזם, האָט מען דאָס דאָזיגע באַר־העלטעניש באנאָסען מיט פעסער נאפט און אונטערגעצונדען.

היינט איז דאָס גאנצע אָרט פאר־פאלאנצט געוואָרען מיט די שעהנסטע בלומען און דער שפאניער קומט אטעמען פרישע לופט אויפ'ן באַרען, וואָס איז אדורכגעוויייט פון אידישע טרעהרען און בלוט.

איך וואנדער איבערן בארג. איך זעה א ריזיג הויז מיט דיקע מויערען. ארום דעם הויז שפאצירען פאָלקסליים אין פארשיעדענע וניפארמען. איך פרעג א פאָליציסט. וואָס דאָס דאָזיגע הויז אַ־רויס. מען ענטפערט מיר, אז דאָס איז א געפענגעניש פאר שווערע פארברעכער. איך קוק מיך צו צום דאָזיגען הויז. עפּעס ניט געפענגעניסמעסיג געבויט איז דער דאָזיגער בנין. איך פרוביר מיך צו איני־פארמירען אָבער קיינער פון די פאָליציי־ליים קען מיר מעהר ניט ערקלערהען, ווי זיי וויסען, דהיינו: אז דאָס הויז איז געבויט געוואָרען פאר באנדיטען און פאר אזעלכע, וואָס זיינען ניט "געטריי" דעם קעניג. איך בין ניט באפרידיגט מיט'ן דאָזיגען ענטפער. זעהענדיג ווי אן אלטער מאן שטעהט ביים בופעט פון א קליין קאפע לאָקאל, וואָס געפינט זיך אויסעל וויייטער פון. געפענגעניש פאר באנדיטען און פאר אזעלכע וואָס זיינען ניט "געטריי" קעניג. בין איך שנעל צוגעגאנגען. איך זעץ מיך אוועק ביי א טישעל. היים דעם אלטען אנגיסען צוויי "ווערמוטס" (מיט א גלעזעלע "ווערמוט" קאָנט איהר אין ניו יארק. (איטא).

די איינדרוקען פון א ניט־ציוניס־טישען רעפאָרם ראבאי און א נייעם „מע־סדעזש" פון ארץ ישראל פאר אמעריקא־נער אידען, האָט געבראכט דר. סעמועל שולמאן, ראבאי פון רעפאָרם טעמפּעל בית־אל, וועלכער האָט זיך מיט דער „אלימפיק" צוריקגעקערהט פון א רייזע קיין ארץ ישראל.

ראבאי שולמאן, וועלכער איז א באַ־קאנטער גענגער פון אידישען נאציאָנא־ליזם און פון דער ציוניסטישער באוועגונג, האָט צוריקקערהרענדיג פון ארץ ישראל, געכטען ערקלערהרט פאר א פאר־שטעהער פון דער „אידישער טעלעגראַ־פען אגענטור":

„אהן וועלכע עס איז צוריקגעהאַל־טענקייט, קאָן איך זאָגען אז יעדער איד, וועלכער האָט די מעגליקייט דערצו, דאַרף אמווייניגסטענס איין מאָל באַזו־כען פאלעסטינע. ס'איז פאראן עטוואָס אויזנס אין פאלעסטינע, וואָס באַנ־ייס־טערט די אידישע נשמה. די באַנייסטע־רונג קומט פון די געראַנקען וועגען דער הייליגער ערד אויף וועלכער די אלטע נביאים האבען געלעבט און געאַרבייט". האָט ער געזאָגט.

„דער העברעאישער אויניווערזיטעט וועט זיין דער סימבאָל פון דעם אידישען אינטעלעקט, פונקט ווי דער כותל מערבי איז דער סימבאָל פון דעם צעשטרייטען אידישען הארץ. אומעטום וואו איך בין געגאנגען, האָב איך געפיהלט דעם רוף פון דער אידישער פארגאנגענהייט. יעדער פלאץ אין פאלעסטינע איז אָנגעפילט מיט אידישער געשיכטע. איך בין שטענדיג געווען א שטארקער גענגער פון אידישען נאציאָנאליזם, און איך בין אצינד א נאָך גרעסערער גענגער. איך גלויב אָבער, אז פאלעסטינע האָט א באזונדערען נייסטי־גען ווערט פאר יעדען אידען, פונקט אזוי גוט ווי די קריסטליכע הייליגע פלעצער האָבען אן אפיעל פאר דעם קריסט.

„מיין נייע פארמולא, — האָט דר. שולמאן ווייטער געזאָגט, — איז: נאָט איז מעהר ווי ישראל. דאָס הייסט, אז דאָס פאלק ישראל קאָן ניט זיין א נאָ־ציאָן ווי אנדערע נאציאָנען. ישראל איז מעהר ווי ארץ ישראל. דאָס הייסט אז דער גורל פון ישראל איז צו ארבייטען איבער דער נאנצער וועלט, און פאלעס־טינע איז צו קליין פאר איהם. ציון איז מעהר ווי ציוניזם. א איך קאָן ליעב האָ־בען פאלעסטינע אפילו ניט זייענדיג קיין ציוניסט, און עס איז איין הוב צו העל־פען די אידען וועלכע מוזען אדער ווילען געהן קיין פאלעסטינע, צוליעב די איצ־טיגע באַרבאַרזיזם. איך גלויב. אָבער אז פאלעסטינע מוז אויפגעבאאוט ווערען פון די אידען אלס א טייל פון דעם גרעסערען אידישען וועלט־פראָבלעם.

„ווען איך בין געווען אין תל־אָביב, האָב איך נעהאט א שמועס מיט אחד העם אין פארלויף פון א האלבער שעה. בדרך הלצה האָב איך איהם געזאָגט: מען לייזט אזוי פיעל וועגען אידישער אסימי־לאציע. איך האָב געזעהן אין ארץ ישראל פונקט אזוי פיעל אסימילאציע ווי ערגיע אנדערש. נאָך מעהר, בין איצט אין נאָך ניט אין ארץ ישראל עפּעס אזוינס וואָס זאָל זיין ניי אין מן א באזונדערען אי־דישען באַראַקטער. אלץ איז נאָך אימ־פארטירט, איינשליסענדיג אונד און ביר־אליק'ן. איך האלט פאקטיש, אז די אי־דען פון נאציאָנאליזם און קאָמוניזם זע־נען ארטיקלען וואָס זענען אימפּאָרטירט געוואָרען קיין פאלעסטינע פון די מערב לענדער".

פונדעסטוועגען האָט ראבאי שול־מאן אין פארלויף פון דעם אינטערוויו ערקלערהרט, אז פאלעסטינע האָט א גייס־טיגען „מעסדעזש" פאר דעם מאדערנעם, ליבעראלען און רעפאָרמירטען אידען, פונקט אזוי גוט ווי פאר יעדען אנדערען אידען.

די רעליגיעזע באריינגונגען אין פאַ־לעסטינע זענען איצט ניט די בעסטע, אָבער איך גלויב אז סוף כל סוף וועט רע־ליגיע ווערען דער דאָמיניערענדער טאָן אין אידישען לעבען. עס איז איצט שווער צו זאָגען וואָס פאר א פארם די רעליגיע וועט אָנגעהמען, אָבער ס'איז קיין ספק ניטאָ, אז דאָס וועט זיין א מאָדערנע רע־ליגיע, כאָטש עס וועט ניט זיין א רעפאָר־מירט אידענטום אין דעם זין ווי עס עס־זיסטירט צווישען די מערב אידען. די באריינגונגען אין פאלעסטינע זענען אַנ־דערע, און די אידישע רעליגיע דאָרט וועט אָהן ספק, אָנגעהמען אן אנדער פארם ווי אין אמעריקע אדער אין איי־ראָפּע", האָט ער ערקלערהט.

„די בעסטע זאַך וואָס וואָלט גע־קענט פאסירען פאר פאלעסטינע, וואָלט געווען ווען די ציוניסטישע אָרגאַניזאציע זאָל אויפהערען צו עזקיסטירען. ווען איך זאָג דאָס, מיין איך אז א גאנץ נייע אר־גאניזאציע זאָל געשאפען ווערען, אז אר־גאניזאציע, וואָס זאָל זיין פריי פון יעדע נאציאָנאליסטישע טענדענצען. אָבער וועלכע זאָל אויף א ביזנעסמעסיגען אופן העלפען די אנטוויקלונג פון פאלעסטינע. פאר די וועלכע נעהמען אחוז. אין אזא אָרגאַניזאציע וואָלטען אלע אידען גע־קענט אנטייל נעהמען אין בשותפות'די־גער צוזאמענאַרבייט. פאר די אינטערע־סען פון פאלעסטינע. אויב דאָס קאָן ניט ערגרייכט ווערען, איז דער נעסטע בעס־טע זאַך, אז די אידישע אגענטור זאָל פארברייטערט ווערען. די ניט־ציוניסטען אָבער אין דער אידישער אגענטור וואָל־טען אָבער נעמוזט גענומען ווערען ערנסט", האָט ער געזאָגט.

ROYAL YEAST CAKES

מאכען וואונדערליכע היימיש געבאקטע ברויט

סטערערד פון קוואליטעט פאר איבער 50 יאהר

TO and FROM
EUROPE
VIA HAMBURG

אויף אונזערע 5 שרייפענדיגע שיפען רעזאליוט, רעליזענס, אלבערט באלין, דייטשלאנד, האמבורג, און די פאפולערע איין־קאבין שיפען קליוולאנד, וועסטפאליא, טהורינגיא.

PERSONALLY CONDUCTED EUROPEAN TOURS

$175
פון ניו יארק קיין האמבורג און צוריק
(אויסער יונייטעד סטייטס דעווענייז טעקס).

וועכענטליכע אפרייזיג.
— כשר קיטשען —
ווענן ערקויבנישען צוריק אריינ־צוקומען און אנדערע אינפאָר־מאציע, ווענדעט זיך צו וועלכען ס'איז לאקאלען אגענט אדער צו:

Hamburg-American Line
United American Lines, Inc.
General Agents
35-39 BROADWAY, NEW YORK

KODAK SAFETY FILM